

RAPORT TEHNICO-ȘTIINȚIFIC

Rezumat

În 2018, Institutul de Ceretari pentru Inteligență Artificială a fost implicat în două proiecte componente ale proiectului complex ROBIN: ROBIN-Social și ROBIN-Dialog (pe care l-a și coordonat).

O primă etapă a cercetărilor noastre s-a referit la analiza literaturii de specialitate în privința sistemelor de dialog și a capabilităților incorporate ale robotului Pepper. De asemenea, s-a precizat noțiunea de micro-lume pentru care proiectul va implementa arhitectura funcțională de prelucrare.

Activitatea tehnico-științifică a echipei noastre în cadrul proiectului s-a concentrat pe crearea și testarea resurselor și a modelelor acustice și de limbă necesare dialogului în limba română cu robotul Pepper. Acest lucru a presupus mai întâi definirea universurilor de discurs pentru care Pepper va avea competența dialogului în limba română.

Pentru a construi un lexicon și un model de limbă relevante, au fost imaginate patru scenarii de dialog - experimente wizzard-of-oz - (asistent de vânzări într-un magazin de electronice, companion pentru o persoană necesitând asistență, partener de dialog ”promoțional” și ghid pentru vizite la centrul de cercetare PRECIS).

Cuvintele din dialogurile respective au fost prelucrate (lematizate și adnotate morfo-lexical) și au fost stocate într-un lexicon preliminar. Pentru fiecare cuvânt din lexiconul preliminar au fost selectate câte 10 cuvinte cu semantică distribuțională similară. Acest lucru a fost posibil folosind vectorii semantici (word-embeddings) construiți din corpusul de referință al limbii române CoRoLa (Barbu Mititelu et al., 2018), (Păiș& Tufiș, 2018). Etapa următoare a extensiei dicționarului va lua în considerare includerea sinonimilor, hiponimilor și a hiperonimilor cuvintelor existente în lexicon (în cazul în care aceștia nu sunt deja incluși). Această extensie se bazează pe ontologia lexicală Romanian WordNet (Tufiș et Barbu Mititelu, 2014). În condițiile definirii de noi universuri de discurs, lexiconul și modelul de limbă vor fi actualizate corespunzător, prin automatizarea întregului proces.

Modelul acustic inițial, specific limbii române, se bazează pe o serie de înregistrări vocale (circa 105 ore) și a fost testat în contextul unei aplicații de ”keyword-spotting” (Pipa & Boros, 2016). Acest model acustic (bazat actualmente pe tri-foneme) urmează a fi adaptat (probabil folosind di-foneme, pentru a satisface limitele puterii de calcul a robotului Pepper) și integrat cu modelul de limbă dezvoltat din textele scenariilor create. Lexiconul existent, a trebuit îmbogățit cu informație specifică aplicațiilor de prelucrare a vorbirii (împărțire în silabe, marcarea accentului și transcrierea fonetică pentru fiecare cuvânt).

Obiectivele proiectului component ROBIN-Dialog au fost:

Activitatea: Act 1.12 - Definirea specificațiilor funcționale și arhitecturale ale modulelor software și micro-lumilor

Categorie activitate: A1 - Cercetare fundamentală Indicatori de realizare: Specificații funcționale ale sistemului și micro-lumilor

Obiectivul a fost integral îndeplinit, s-au definit micro-lumile țintă și structura de principiu a sistemului de dialog în microlumile respective

Activitatea: Act 1.13 - Construirea lexiconului/lexicoanelor de cuvinte și a expresiilor reprezentative pentru micro-lumea/lumile țintă

Categorie activitate:A1 - Cercetare fundamentală Indicatori de realizare: Lexicon în format electronic - descrierea lexiconului

Obiectivul a fost integral îndeplinit, a fost construit lexiconul micro-lumilor țintă. Pe baza scenariilor dezvoltate în micro-lumile vizate de proiect, a fost dezvoltat un lexicon inițial, conținând 587 de forme (corespunzând unor 318 perechi leme/parte de vorbire). Formatul lexiconului în această etapă a proiectului este de tip tabular (cu coloane separate prin tab-uri), în care pe prima coloană se regăsește forma ocurență a cuvântului, pe a doua se regăsește lema (forma de dicționar) iar pe a treia observăm descrierea (eticheta) morfo-sintactică a cuvântului (verb, modul indicativ, timpul prezent, persoana a 3-a, numărul plural). Setul inițial de leme/forme a trecut prin mai multe etape de extindere, pentru a crea un lexicon cât mai comprehensiv, care să ajute la adaptarea sistemului de dialog la diverse variante de exprimare a aceluiași conținut semantic. Într-o primă etapă, pornind de la acest set inițial de leme/forme, s-au extras din corpusul COROLA (Mititelu et al., 2018) reprezentări vectoriale învățate automat, cunoscute și ca ”word embeddings”(Paiș and Tufiș, 2018). Acestea sunt reprezentări vectoriale dense în spații vectoriale de mici dimensiuni, care pot fi folosite în aplicații de prelucrare a limbajului natural.

Activitatea: Act 1.14 - Extensia automată a lexiconului/lexicoanelor creat(e) manual la 4-1-2. Validarea și corectarea lexiconului/lexicoanelor extins(e)

Categorie activitate: A1 - Cercetare fundamentală Indicatori de realizare: L10 - Descriere lexicoane de cuvinte extinse automat, lexicon extins

Obiectivul a fost integral îndeplinit, lexiconul micro-lumilor a fost extins automat, dar etapele intermediare ale extensiei au fost validate manual. În contextul proiectului nostru, vectorii semantici au fost folosiți pentru a identifica cuvinte similare (ca încărcătură semantică) cu cuvintele din setul inițial de leme. Vectorii de similaritate au fost generați atât pentru cuvinte în forma lor ocurență cât și în forma dicționar și au fost validați manual pentru a îndepărta eventualele cuvinte care se îndepărtează foarte mult de universul micro-lumilor cu care lucrăm. Toate cuvintele rezultate din această primă etapă de extindere, au trecut printr-un proces de identificare în RoWordnet (vezi referință) a hiperonimelor (unitate lexicală cu semnificație mai generală și mai extinsă față de cea de la care se pornește) și sinonimelor asociate. Cuvintele rezultate au fost validate manual și introduse (eliminând duplicații) la rândul lor în lexicon. Ultima etapă este cea de asociere a informației de leme și etichetă morfologică pentru cuvintele colectate și de extindere a lexiconului cu toate cuvintele din familiile paradigmatică ale fiecărei leme deja existente, făcând apel la lexiconul dezvoltat la ICIA, tbl.wordform.ro (o resursă cu peste 1.150.000 de intrări, de forma *<formă ocurență>tab<lemă>tab<etichetă morfo-sintactică>*). Această ultimă etapă nu necesită validare manuală, deoarece tbl.wordform.ro este o resursă care a trecut prin etape de validare pe măsură ce a fost îmbogățită. Într-o etapă ulterioară a proiectului (etapa II, livrabilul 10), lexiconul va fi îmbogățit cu informația de transcriere fonetică, silabație și poziționarea accentului.

Activitatea: Act 1.15 - Diseminare

Categorie activitate: D1 - Activități suport - Diseminarea pe scară largă prin comunicarea și publicarea națională sau internațională a rezultatelor Indicatori de realizare: 1 lucrare științifică

Obiectivul a fost integral îndeplinit, fiind prezentată la **Conferința internațională LREC 2018** (conferință ISI) de la Miyazaki, Japonia, lucrarea Dan Tufiș, Dan Cristea A Bird's-eye View of Language Processing Projects at Romanian Academy, Miyazaki, Japan, LREC 2018, pp. 2445-2451, ISBN 979-10-95546-00-9.

De asemenea, la **Conferința internațională "Linguistic Resources and Tools for Processing of the Romanian Language"**, a fost prezentată lucrarea Nenciu, B., Ruseti, S., & Dascalu, M. (2018). Extracting Actions from Romanian Instructions for IoT Devices. In V. Pais, D. Gifu, D. Trandabat, D. Cristea & D. Tufiș (Eds.), 13th Int. Conf. on Linguistic Resources and Tools for Processing Romanian Language (ConsILR 2018) (pp. 168–176). Iasi, Romania. Ambele lucrări menționează cu multumiri, finanțarea cercetărilor de către proiectul ROBIN-Dialog
Site proiectului ROBIN-Dialog a fost realizat

Toate obiectivele asumate de proiectul component ROBIN-Dialog au fost îndeplinite complet.

Structura ofertei de servicii de cercetare și tehnologice Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială (ICIA/RACAI), va oferi pe platforma ERRIS serviciile de cercetare și tehnologice enumerate în tabelul următor (<https://erris.gov.ro/RACAI-ICIA>):

Servicii:

Interogare corpus de referință al limbii române corola.racai.ro; TTL <http://ws.racai.ro/ttlws.wsdl>, Modular Language Processing for Lightweight Applications (MPLA) cu prelucrări pentru mai mult de 40 de limbi <http://slp.racai.ro/index.php/mlplanew/>; Sistemul ROBIN-dialog de prelucrare a dialogurilor în micro-lumile țintă; Lexicon extins pentru aplicații de prelucrare a vorbirii; Sistem de detecție de cuvinte cheie în conversații înregistrate <http://heimdall.racai.ro/> Romanian Spoken Language Processing; rsp.racai.ro Romanian Anonymous Speech Corpus rasp.racai.ro.

Locuri susținute de acest proiect: 7 cercetători cu vechime în ICIA plus 2 tineri cercetători angajați pe proiect.

Introducere

Sistemele de dialog conțin, în general, cinci componente principale, așa cum evidențiază Figura 1: ASR (Automatic Speech Recognition-recunoașterea automată a vorbirii), NLU (Natural Language Understanding-înțelegerea limbajului natural), Dialog Manager, NLG (Natural Language Generation-generarea limbajului natural), and TTS (Text To Speech synthesis). Pe scurt, componenta ASR responsabilă pentru preluarea semnalului vocal și convertirea sa într-o secvență de cuvinte.. Componenta NLU are menirea de a înțelege și a formaliza semnificația secvenței de cuvinte produsă de ASR. Reprezentarea formală generate de NLU este transmisă Managerului de Dialog, care este componenta responsabilă de răspunsul sistemului de dialog la secvența sonoră de intrare. Spre deosebire de celelalte

componente reprezentate în Figura 1, Managerul de Dialog are memoria interacțiunilor anterioare, proprietate esențială pentru asigurarea unui comportament cooperant și rațional într-o conversație cu replici alternative (conversational turns). Răspunsul generat de Managerul de Dialog poate fi reprezentarea unui comenzi efectorii/mortice ca reacție la o comandă de acțiune sau a unui răspuns, sau cerere de clarificare la o solicitare de informații. Reprezentarea comenzii efectorii (în cazul unui robot cu posibilități motrice) este transmisă modulului de comandă motrice al robotului (nereprezentat în Figura 1). Reprezentarea semantică a răspunsului textual este transmisă componentei NLG care o transformă într-o secvență de cuvinte inteligibilă de factorul uman. Ultima parte a lanțului de interacțiune este conversaia textului produs de NLG într-o rostire vocală. Această prelucrare este responsabilitatea modulului TTS (Text to Speech).

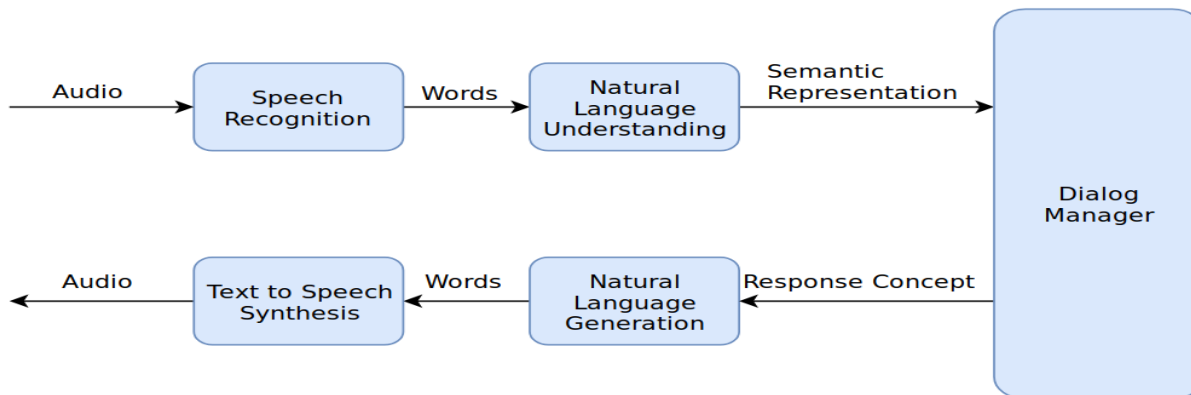

Figure 1: Arhitectura abstractă a unui sistem de dialog

Sisteme de dialog bazate pe scenarii

Sistemele de dialog în limbaj natural sunt programe de calculator care conversează cu utilizatorul într-o limbă dată (de ex. în limba română) cu scopul de a furniza informații. De exemplu, există sisteme de dialog care ajută utilizatorul să înțeleagă cum se rezolvă o problemă de fizică (Rus et al., 2013), să cumpere un produs (Yan et al., 2017) sau chiar să asiste doctorul la punerea unui diagnostic (Liu et al., 2018), prin conversația directă cu bolnavul.

Aceste sisteme de dialog sunt foarte specializate astfel încât ele funcționează numai în scenarii predefinite¹. Într-un astfel de scenariu, din punctul de vedere al programului, dialogul se află într-o stare bine definită după fiecare replică primită de la utilizator: aceeași dacă programul nu a înțeles ce a spus utilizatorul sau o stare nouă dacă sistemul de dialog a analizat corect spusurile utilizatorului și a deslușit calea de urmat în graful care formalizează structura dialogului. În momentul în care sistemul de dialog ajunge la un nod din care nu mai poate avansa (nu mai există arce care să iasă din nod), dialogul s-a încheiat cu succes iar sistemul de dialog poate executa acțiunile asociate cu această stare finală (de exemplu să afișeze diagnosticul sau produsul recomandat).

O micro-lume reprezintă o specificație a mediului și a scenariului în care se desfășoară dialogul. Pentru sistemele de dialog exemplificate mai sus, mediul în care se desfășoară dialogul este calculatorul iar acesta nu execută nicio acțiune în afară de a furniza informațiile căutate de utilizator. Însă, în cazul în care sistemul de dialog se atașează unui robot care poate executa acțiuni (se poate deplasa, poate ridica obiecte, poate identifica persoane, etc.), atunci când programul de dialog a atins o stare finală care are asociate acțiuni specifice, robotul le poate executa, *în mediul pe care îl cunoaște*.

Să luăm de exemplu micro-lumea „căutării persoanei X în sala de clasă” de către un robot care se poate mișca prin clasă și, cu ajutorul camerei sale video, poate identifica o persoană. Această micro-lume trebuie să precizeze/ofere:

- Ce persoane se află în clasă

¹ Încă nu există un sistem de dialog universal care să poată conversa cu utilizatorul uman despre un subiect arbitrar, fără niciun scenariu de dialog. Acesta este dezideratul Inteligenței Artificiale, conform unuia dintre teoreticienii celebri ai domeniului, Alan Turing (https://en.wikipedia.org/wiki/Turing_test).

- În ce bancă stă fiecare persoană
- Coordonatele (x, y) ale fiecărei bănci astfel încât robotul să poată ști unde să se ducă
- O imagine (sau mai multe) în format electronic pentru fiecare persoană astfel încât programul de recunoaștere facială să poată fi antrenat.
- O structură (arborescentă) a dialogului de urmat:
 - o Formula de salut/start dialog: „Salut Pepper!”, „Bună Pepper!”, etc.
 - o Cererea principală: „F a venit?” (numai numele de familie F e precizat)
 - Robot (în cazul în care sunt mai multe persoane cu același nume de familie F): „Vă referiți la X sau Y?”
 - Utilizator: „La X.”
 - o Stare finală: robotul se poate deplasa la banca în care stă F X, îl/o poate recunoaște și se poate întoarce pentru a confirma prezența.
 - Stare finală (în cazul în care există o singură persoană cu numele de familie F): robotul se poate deplasa la banca în care stă F X, îl/o poate recunoaște și se poate întoarce pentru a confirma prezența.
 - o Cererea principală: „F X a venit?” (numele complet e precizat)
 - Stare finală (în cazul în care există o singură persoană cu numele de familie F): robotul se poate deplasa la banca în care stă F X, îl/o poate recunoaște și se poate întoarce pentru a confirma prezența.

O micro-lume poate exista în realitate (ca în exemplul de mai sus) sau poate fi simulată pe calculator, caz în care devine virtuală (vezi, de exemplu, jocurile 3D interactive în care personajul controlat de utilizator interacționează verbal cu personaje controlate de calculator). Oricare ar fi natura unei micro-lumi, inginerul de cunoștințe trebuie să se asigure că *a enumerat toate modurile în care se poate interacționa cu micro-lumea*. De aici rezultă că, cu creșterea complexității micro-lumii, această enumerare devine din ce în ce mai dificilă, până în momentul în care devine imposibilă pentru „micro-lumea” care este egală cu realitatea, cel puțin cu mijloacele de descriere care există acum.

Exemplificare a interacțiunilor simulate în micro-lumile alese

1. Folosirea robotului ca un asistent la vizite în centrul de cercetare PRECIS:

- Robotul întâlnește oameni pe hol care:

* se prezintă pentru ca robotul să realizeze asocierea între fața și nume:

Robot: Salut! / Bună! Eu sunt Pepper. / Mă cheamă Pepper. Tu cine ești? / Pe tine cum te cheamă?

Utilizator: [Salut!] / [Bună!] / [Bună ziua!] / [Bună dimineața!] / [Neața]. (Eu) sunt / Mă cheamă /

... #Își spune doar numele.#

* îl roaga să îi conducă până la o anumită zonă (spre exemplu, laboratorul 308).

Utilizator: Arată-mi drumul spre laboratorul ...!

(Îmi arăți) Unde este /e laboratorul ...?

Cum ajung în laboratorul ...?

Am treabă în laboratorul Poți să-mi spui unde e?

Robot: Urmează-mă! / Vino după mine! (robotul ar trebui să se asigure că persoana îl urmează):

Robot: Mă urmezi? / Vii (după mine)? / Mai vii?

în caz că omul rămâne în urma, Pepper poate încerca un dialog pentru a întreba dacă activitatea de ghidare mai este încă valabilă:

Robot: Mai mergem în ...? / Mai vrei să mergi în ...? / Te mai conduc în ...?

Utilizator: Da. / Sigur.

Robot: Urmează-mă! / Vino după mine!

* îl roaga să îi transmită un mesaj unei anumite persoane din laborator (prin urmare robotul trebuie să știe cine e acea persoană, să o caute pe hol, să o identifice și să o notifice)

Utilizator: Spune-i ... / (lui ...) (să ...) / (că ...) [Dacă robotul trebuie să transmită un mesaj unei persoane de sex feminin al cărei nume nu se termină în consoană, se va folosi "Spune-i ...". Dacă este o persoană de sex feminin al cărei nume se termină în consoană sau este o persoană de sex masculin, atunci se va folosi "Spune-i lui ..."] [Aici aproape orice se poate comunica! Robotul ar trebui să reproducă mesajul.]

Robot: ..., X spune / (a spus) / zice / (a zis) (să ...) / (că ...). [Atenție la variabila X aici: e numele utilizatorului care i-a dat robotului o sarcină.]

#mini-dialog

utilizator X: Caut-o / caută-l pe Y și roag-o / roagă-l să vină până la mine. Dacă este [la biroul ei / lui] / [așezat/așezată pe scaun], nu o / îl deranja, dar întoarce-te și anunță-mă.

robot: Bună, Y! X te roagă să mergi până la el/ea.

utilizator Y: Bună, Pepper! Spune-i lui X că

Bună, Pepper! (Spune-i lui X că) sunt foarte ocupat/ocupată. Merg mai târziu.

Bună, Pepper! (Spune-i lui X că) vin imediat.

Bună, Pepper! (Spune-i lui X că) trebuie să plec. Spune-i lui X [să-mi dea un telefon]/[să-mi scrie un e-mail][să mă sune][că vorbim mâine] .

Alternativ, dacă robotul nu-l găsește pe Y, revine la X: Nu [l-am găsit] / [am găsit-o] pe Y.

Alternativ, dacă robotul îl găsește pe Y așezat la birou (există în NaoQi o funcție care determină dacă o persoană sta pe un scaun, ALSittingPeopleDetection), revine la X: [X e la el/ea la birou.][X e în laboratorul ...]

* îl roaga să caute dacă există un anumit tip de obiect într-o anumită zonă (spre exemplu, caută cana verde pe catedra din laboratorul 306)

Utilizator:

(Îl/o/îi/le) Vezi ... pe (vre)unde?

Unde este / sunt ...?

Nu (îl / o / le / îi) găsesc Poți să mă ajuți?

Poți să mă ajuți să găsesc / caut ...?

Este ... aici / [în acest laborator] / [în laboratorul acesta / ăsta]?

Robot:

... este / e / [se află] (pe ... #la cazul acuzativ#) (sub ... #la cazul acuzativ#) (lângă ... #la cazul acuzativ#) (în ... #la cazul acuzativ#) (deasupra ... #la cazul genitiv#) (în fața ... #la cazul genitiv#) (în spatele ... #la cazul genitiv#) (dedesubtul ... #la cazul genitiv#) (între ... #la cazul acuzativ# și ... #la cazul acuzativ#).

În plus, dacă robotul este întrerupt (e.g. o altă persoană îl împinge) în timp ce execută o activitate (e.g. când caută o persoană pentru a o notifica), ar fi util dacă robotul ar putea explica / detalia acțiunea curentă (e.g. "Salut Pepper. Ce faci?" R: "Salutare. Sunt bine. Îl caut pe Alex.").

2. Asistența unei persoane în vârstă

- Interacțiunea cu robotul pentru a-i cere să afișeze / spună rezultatele măsurătorilor de sănătate (tensiune arterială, puls, greutate, număr de pași) - ar fi de interes să extindem micro-lumea pentru a cuprinde tipul de măsurătoare, cât și perioada pe care se face raportarea (spre exemplu, ultima măsurătoare, pe ultima săptămână, pe ultima lună);

Utilizator: (Afișează / Spune(-mi)/Zi(-mi)) Ce tensiune / greutate / puls am (acum / în acest moment) ?

(Afișează / Spune(-mi)/Zi(-mi)) Ce tensiune / greutate / puls [am avut] / [aveam] [ieri] /

[alaltăieri] / [săptămâna trecută] / [acum 2 / 3 / 4 zile]?

(Afișează / Spune) Cât am tensiunea / greutatea / pulsul acum?

(Afișează / Spune) Cât [am avut] / [aveam] tensiunea / greutatea / pulsul [ieri] / [alaltăieri] /

[săptămâna trecută]?

(Afișează / Spune) Câți pași am făcut azi / [de ieri până azi] / [săptămâna aceasta / asta] / [în ultimele X zile]?

- Interacțiunea cu robotul pentru a-l întreba care este următoarea activitate din calendar / data următorului exercițiu fizic și tipul acestuia;

(Afișează / Spune) [Când] / [Cât timp mai este /e până când] trebuie să fac următorul / următoarea ...?

(Afișează / Spune) La ce oră trebuie să fac următorul / următoarea ...?

(Afișează / Spune) Cât timp mai este /e până la următorul ...?

(Afișează / Spune) [Când] / [Cât timp mai este /e până când] trebuie să (mai) fac ...?

(Afișează / Spune) La ce oră trebuie să mai fac ...? /

(Afișează / Spune) Ce activități am astăzi?

(Afișează / Spune) Ce exerciții am (de făcut) astăzi?

(Afișează / Spune) [Când] / [Cât timp mai este /e până când] am de făcut ...?

- Robotul detectează cand utilizatorul are notificari noi primite (spre exemplu, reminder de a-și lua medicamentele de inimă) care nu au fost confirmate in ultimele 15 min. Atunci acesta il va caută pe utilizator pentru a-i spune ce are de indeplinit.

Trebuie să-ți iei [la ora ...] / (peste ... minute).

Trebuie să te cântărești [astăzi] / [la ora ...] / [peste ... minute].

Trebuie să faci exercițiile de azi [la ora ...] / [peste ... minute].

Trebuie să (mai) faci X pași astăzi.

(Mai) ai de făcut X pași astăzi.

3. Asistent de vânzări în magazinul de electronice, raionul laptopuri

Robot: Salut! / Bună! Eu sunt Pepper. / Ma cheamă Pepper. / Numele meu este Pepper. Sunt asistent de vânzări la raionului de laptopuri.

Client: Salut! / Bună! / Bună ziua! / Bună dimineața! / Bună seara!

* robotul este rugat sa ghideze cumpărătorul în achiziționarea unui laptop

Client: [Vreau să cumpăr un laptop. Mă poți ajuta?]

[Aș dori să achiziționez un laptop. Mă ajuți?]

[Mă interesează un laptop. Ce îmi recomanzi?]

[Vreau un laptop! Îmi prezinți câteva modele?]

Robot: Ce fel de laptop vrei să achiziționezi? / Știi ce fel de laptop vrei?

* Cazul cumparatorului care stie ce vrea sa cumpere. Acesta ii spune lui Pepper specificatiile cheie după care poate fi identificat produsul dorit.

Client: Vreau să cumpăr un laptop modelul X.

Vreau un laptop care sa aiba urmatoarele specificatii: ..., procesor (de tipul) ..., (memorie) RAM de ..., (tipul de stocare) ..., capacitate (de stocare) ..., placă video ..., diagonala (display) de ..., format (display) ..., cu / fără touchscreen, finisaj display ..., (greutate de) ... kilograme, autonomie baterie de

* se discuta disponibilitatea produsului

Robot: Am identificat produsul. Acesta este în stoc și este disponibil în showroom / magazin. Ți-l aduc imediat.

Client: [Ok.] [Bine.] [Aștept.]

SAU:

Robot: Am identificat produsul. Acesta este în stoc și este disponibil în showroom / magazin. Te rog să mergi la biroul ... ca să îl iei.

Client: (Bine.) Mulțumesc.

SAU

Robot: Am identificat produsul. Acesta este în stoc, dar nu este disponibil în showroom / magazin. Trebuie să aștepți să devină disponibil.

Client: Da, aștept.

SAU:

Robot: Am identificat produsul. Acesta nu este în stoc. Trebuie să facem comanda la furnizor. Durează ... zile lucrătoare până ajunge în showroom / magazin. Plasăm comanda?

Client: Da, plasăm comanda. / Ok, plasează comanda. / Bine, comandă-l.

* Cazul cumparatorului care stie doar partial ce vrea sa cumpere. Acesta ii spune lui Pepper doar o parte din specificatiile cheie dupa care poate fi identificat produsul dorit.

Client: Vreau un laptop care să aibă următoarele specificații: ..., diagonala (display) de ..., format (display) ..., cu / fără touchscreen, (greutate) de ... kilograme, autonomie baterie de

Robot: Am identificat mai multe laptopuri care conțin specificațiile tale. Ce tip de procesor vrei să aibă laptopul?

* Clientul poate fi cunoscător sau necunoscător al tipurilor de procesoare.

Client: Vreau să aibă un procesor

Robot: Ok, am ales procesorul pe care îl dorești: ... [spune ce a ales]

Client: Nu știu tipurile de procesoare, dar îl vreau pe cel mai bun. Nu știu tipurile de procesoare, dar îl vreau pe cel mai bun pentru jocuri / programare

Robot: Ok. Am ales un procesor [!Robotul trebuie sa stie care este cel mai bun sau cel mai nou tip de procesor / cel mai bun pentru jocuri / programare]

Client: Ok.

Robot: Ce capacitate vrei să aibă memoria RAM?

*** Clientul poate fi cunoscător sau necunoscător al tipurilor de memorii RAM.

Client: [Vreau ca memoria să aibă peste ... RAM.]
[Vreau un laptop cu o memorie RAM cât mai mare.]
[Vreau ca memoria să fie suficientă pentru a rula programe / jocuri]

Robot: Ok, am ales conform cerințelor tale: ... [spune ce a ales] Ce tip și capacitate de stocare vrei să aibă laptopul?

*** Clientul poate fi cunoscător sau necunoscător al tipurilor de memorii RAM.

Client: Vreau ca tipul de stocare să fie ... și să aibă o capacitate de stocare de ... GB.

Robot: Ok, am ales conform cerințelor tale: ... [spune ce a ales]

Client: Recomandă-mi cel mai bun tip de stocare și cu o capacitate de stocare de cel puțin ... GB.

Robot: Ok, am ales conform cerințelor tale: ... [spune ce a ales]

Client: Nu știu, recomandă-mi tu tipul și capacitatea de stocare pentru un laptop mai bun.

Robot: Ok, voi alege cele mai bune variante.

** se discuta disponibilitatea produsului

Robot: Am identificat produsul. Acesta este în stoc și este disponibil în showroom / magazin. Ți-l aduc imediat.

Client: [Ok.] [Bine.] [Aștept.]

SAU:

Robot: Am identificat produsul. Acesta este în stoc și este disponibil în showroom / magazin. Te rog să mergi la biroul ... ca să îl iei.

Client: (Bine.) Mulțumesc.

SAU

Robot: Am identificat produsul. Acesta este în stoc, dar nu este disponibil în showroom / magazin. Trebuie să așteptăm să devină disponibil.

Client: Da, aștept.

SAU:

Robot: Am identificat produsul. Acesta nu este în stoc. Trebuie să facem comanda la furnizor. Durează ... zile lucrătoare până ajunge în showroom / magazin. Plasăm comanda?

Client: Da, plasăm comanda. / Ok, plasează comanda. / Bine, comandă-l.

* Cazul cumpărătorului care nu știe specificațiile laptopului pe care vrea să îl cumpere.

Client: Nu știu exact ce fel de laptop vreau să cumpăr. Ma poți ajuta să mă hotărâsc?

Robot: Sigur. Vrei un laptop de gaming / business / home ?

Client: Da, vreau un laptop gaming / business / home.

Robot: Avem un laptop gaming / business / home la promoție. Te interesează?

Client: Da, mă interesează. Este în stoc?

Robot: Da. Aștepti să ți-l aduc?

Client: Da.

Robot: Avem un laptop gaming / business / home la promoție. Te interesează?

Client: Care este diferența între / dintre ele?

Robot: Un laptop de gaming este un laptop care ... (urmează o descriere).

Un laptop de business este un laptop care ... (urmează o descriere).

Un laptop home este un laptop care ... (urmează o descriere).

Client: Nu înțeleg ce vrei să spui.

Robot: Voi cere ajutorul colegului meu ...

4. Partener de dialog "promoțional (small-talk)"

Producătorul robotului afirmă că în configurația livrată, Pepper poate susține dialoguri în limba engleză de tipul celor de mai jos. Dialogurile au fost traduse în limba română de membrii echipei.

Cum te cheamă? / Care este numele tău? / Cum îți se spune? / Cum te numești? Ce poreclă ai? / Care e porecla ta? / Cum îți se mai spune? / Cum te mai strigă lumea?

Prezintă-te. / Spune-mi ceva despre tine. / Spune-ne ceva despre tine. / Spune-mi cine ești.

Ce înălțime ai? / Cât de înalt ești? Cât cântărești? / Ce greutate ai? / Câte kilograme ai? Câți ani ai? / Care este vârsta ta? / Care e vârsta ta?

Când e ziua ta? / Când este ziua ta? / Pe ce dată ești făcut? / Pe ce dată ai fost făcut? / Pe ce dată ai fost creat? / Pe ce dată ești creat? / Pe ce dată te-au făcut? / Pe ce dată te-au creat?

Din ce (material / materiale) ești făcut? / Din ce (material / materiale) ești confecționat?

Pentru ce e bună tableta ta? / La ce e bună tableta ta? / Ce poți să faci cu tableta (pe care o ai)? / La ce servește tableta ta? / La ce folosește tableta?

Ești tare? / Ești grozav? / Te crezi tare? / Te crezi grozav? / Te consideri tare? / Te consideri mișto? / Ești cool? / Crezi că ești cool? Ești inteligent? / Ești deștept?

Pot să am încredere în tine? / Pot să mă încred în tine? / Pot avea încredere în tine? / Ești de încredere? / Se poate avea încredere în tine? Ai sentimente? / Ai emoții? Gândești? / Faci raționamente? / Poți gândi?

Poți simți emoțiile? / Simți emoțiile? / Poți să simți emoțiile? Cum detectezi emoțiile? / Cum recunoști emoțiile? Poți vorbi? / Poți să vorbești? / Poți să spui ceva? / Poți spune ceva? / Poți să zici ceva? / Poți zice ceva?

Mă înțelegi? / Înțelegi ce zic? / Înțelegi ce spun? / Pricepi ce spun? / Pricepi ce zic? Îți (mai) amintești de mine? / Mă mai știi? / Îți (mai) aduci aminte de mine? / Mă mai îți minte? / Mai știi cine sunt? / Mă recunoști?

Îl știi pe Nao? / Știi cine e Nao? / Îl cunoști pe Nao? Îl știi pe Romeo? / Știi cine e Romeo? / Îl cunoști pe Romeo?

De ce te cheamă Pepper? / De ce te numești Pepper? / De ce îți se spune Pepper? / De ce ai numele Pepper?

Cine a decis să te numească așa? / Cine a decis să te cheme așa? / Cine ți-a dat numele acesta? / Cine ți-a dat numele ăsta? / Cine a hotărât să te cheme așa? / Cine a hotărât să te numească așa?

Cine te-a făcut? / Cine te-a fabricat? / Cine te-a creat?

Unde ai fost făcut? / Unde ai fost fabricat? / Unde ai fost creat? Ai prieteni?

Cum îl cheamă pe prietenul tău? / Cum o cheamă pe prietena ta? / Care este numele prietenului tău? / Care este numele prietenei tale?

Vrei să fim prieteni? / Putem fi prieteni? / Putem să fim prieteni? / Vrei să fii prietenul meu?

Ce (mai) faci? / Cum îți (mai) merge? / Cum o (mai) duci? Poți să-ți iei la revedere? / Poți să spui la revedere? / Poți să zici la revedere? / Poți spune la revedere? /

Ce poți să faci? / Ce poți face? / Ce știi să faci? Spune-mi tot ce poți să faci. / Spune-mi toate câte le poți face. / Enumeră(-mi) tot ce poți să faci. / Spune-mi tot ce poți face. / Enumeră(-mi) tot ce poți face. / Spune-mi ce poți să faci. / Spune-mi ce știi să faci.

Ce am spus? / Ce am zis? / Ai înțeles? Te rog să repeți. / Te rog, repetă. / Repetă, te rog. / Poți repeta, te rog? / Poți să repeți, te rog?

Câtă baterie mai ai? / Care este nivelul bateriei? / Care e nivelul bateriei? / Cum stai cu bateria? Te încarci (acum)? / Ești la încărcat (acum)? Ești la/în priză (acum)? / Ești pus la încărcat (acum)?

Ce adresă (de) IP ai? / Ce IP ai? / Care e IP-ul tău? / Care este IP-ul tău? Care este/e adresa ta IP? Ești conectat la Internet? / Ai conexiune la Internet? / Ești legat la Internet? / Ești conectat la net? / Ai conexiune la net? / Ești legat la net? / Ai Internet? / Ai net? / Îți merge Internetul? / Îți merge netul?

Cât e ceasul? / Cât este ceasul? / Cât e ora? / Ce oră e? Ce zi e azi? / Ce zi e astăzi? / Ce zi este azi? / Ce zi este astăzi? / În ce zi suntem?

Ce limbi știi? / Ce limbi vorbești? / Ce limbi cunoști? Ce limbi știi să vorbești? Vorbește românește. / Vorbește în română. / Spune pe românește. / Zi pe românește. / Știi română? / Vorbești româna? / Vorbești românește? / Știi românește? / Știi româna? / Vorbești română? / Știi limba română? / Vorbești limba română? / Cunoști limba română?

Vorbește mai încet. / Mai încet. / Spune mai încet. / Zi mai încet. Vorbește mai tare. / Mai tare. / Spune mai tare. / Zi mai tare.

Poți să(-ți) miști capul? / Poți să miști din cap? / Poți să dai din cap? / Poți mișca capul? / Poți da din cap? / Mișcă din cap! / Dă din cap! Poți să întorci capul? / Poți întoarce capul? / Întoarce capul. Poți să întorci capul... la stânga / la dreapta? / Poți întoarce capul... la stânga / la dreapta? / Întoarce capul... la stânga / la dreapta.

Poți să te uiți în sus? / Ai putea să te uiți în sus? Poți să te uiți la mine? / Ai putea să te uiți la mine? Poți să te uiți în altă parte? / Ai putea să te uiți în altă parte? Nu te mai uita la mine. / Nu mă mai privi. / Încetează să te mai uiți la mine. / Încetează să mă mai privești.

Poți să întinzi brațele? / Poți întinde brațele? Poți să întinzi brațul stâng/drept? / Poți întinde brațul stâng/drept? Ridică brațele. / Sus brațele. Ridică brațul stâng/drept. / Sus brațul stâng/drept. Fă(-ți) mâinile să se miște. / Mișcă(-ți) mâinile. / Dă din mâini. Fă(-ți) mâna stângă/dreaptă să se miște. / Mișcă mâna stângă/dreaptă. / Dă din mâna stângă/dreaptă.

Poți deschide mâinile? / Poți să deschizi mâinile? Poți deschide mâna stângă/dreaptă? / Poți să deschizi mâna stângă/dreaptă? Poți să pui mâinile la spate? Sus mâinile! / Mâinile sus! / Ridică mâinile!

Alegerea instrumentelor pentru dezvoltare

Am investigat performanțele oferite de mai multe instrumente existente pentru antrenarea și testarea unui sistem de recunoaștere automată a vorbirii. În literatura de specialitate, cele mai folosite instrumente sunt:

- CMUSphinx - conține mai multe unelte open-source care pot fi folosite pentru dezvoltarea aplicațiilor în domeniul recunoașterii vocale. Acesta este dezvoltat în limbajul C și implementează o detecție continuă, independentă de vorbitor, folosind modele Markov cu stări ascunse pentru modelarea acustică și modele statistice de tip n-gram pentru modelarea lingvistică. Acesta este folosit în principal pentru sisteme cu resurse limitate, existând și o variantă destinată sistemelor embedded, numită Pocketsphinx.
- Microsoft Azure Speech to Text API - un API dezvoltat de către Microsoft. Folosirea sistemului este contra-cost: se plătește la nivel de oră. Sistemul nu are suport pentru limba română, dar permite crearea de modele acustice / lingvistice proprii. Este în principal folosit de către companii.
- Kaldi - similar cu CMUSphinx, conține unelte open-source care pot fi folosite pentru dezvoltarea aplicațiilor în domeniul recunoașterii vocale. Este dezvoltat în limbajul C++ și implementează inclusiv rețele neurale profunde. Poate fi antrenat fie dependent, fie independent de vorbitor, și poate fi folosit atât online (datele

sunt trimise și prelucrate pe parcursul înregistrării) cât și offline (datele se trimit și prelucrează doar la finalul înregistrării).

Dintre acestea trei, a fost ales Kaldi întrucât a stat la baza proiectelor cu cele mai bune rezultate raportate în literatura de specialitate. Pentru antrenarea unui model cu ajutorul Kaldi sunt necesare mai multe etape de preprocesare. Pentru antrenarea propriu-zisă sunt necesare următoarele fișiere:

- Fișiere audio, precum și textul aferent lor
- Modelul de limbă
- Dicționarul fonetic (cuvintele ce pot fi decodate, urmate de transcrierea lor fonetică)
- Descrierea fonemelor

Pentru crearea modelului de limbă, utilitarul SRILM a fost ales. Acesta primește drept intrare o serie de propoziții, și returnează un model lingvistic bazat pe distribuția statistică a cuvintelor și grupurilor de cuvinte.

O parte din timp a fost alocată pentru înțelegerea și familiarizarea cu Kaldi. În vederea familiarizării cu Kaldi, au fost rulate exemplele oferite pe o bază de date standard, numită TEL-DIUM. Baza conține înregistrări audio în limba engleză a conferințelor TED (un total de 120 ore), transcrierile lor aferente, dicționarul fonetic (cu aproximativ 160.000 cuvinte) și modelul de limbă.

Pregătirea pentru antrenarea unui model acustic specific limbii române

În vederea antrenării unui model acustic cu ajutorul utilitarului Kaldi, a fost necesară crearea principalelor fișiere menționate anterior. Corpusurile strânse în cadrul centrului au fost prelucrate pentru a satisface cerințele utilitarului Kaldi. Astfel, următoarele operații au avut loc:

- Agregarea tuturor fișierelor audio într-o singură bază de date omogenă
- Crearea unui fișier conținând transcrierea audio pentru fiecare fișier audio din baza de date
- Transcrierea fonetică a fiecărui cuvânt ce apare în fișierele audio
- Crearea unui model statistic de limbă folosind modele tri-gram și propozițiile fișierelor audio

Etapă de agregare a fișierelor audio a presupus trecerea semnalului audio printr-un filtru de detecție a vorbirii (VAD - voice activity detection) pentru a elimina zonele de liniște de la începutul / finalul semnalului. De asemenea, a avut loc și o validare a fișierelor: au fost păstrate doar fișierele mono-canal și cu frecvență de eșantionare 16Kz (caracteristici necesare pentru antrenarea cu Kaldi).

Etapă de transcriere fonetică a presupus analizarea și tratarea excepțiilor (onomatopeea tzk; apariția unor accente din afara limbii române: Führer, etc). În unele cazuri, s-a ales rescrierea textului, iar în altele eliminarea fișierului audio.

La final, s-au obținut aproximativ 46.000 de cuvinte în dicționarul fonetic necesar antrenării. Durata totală a fișierelor audio este de aproximativ 105 ore.

Referințe bibliografice

- Vasile Rus, Sidney D'Mello, Xiangen Hu, Arthur C. Graesser. (2013) *Recent Advances in Conversational Intelligent Tutoring Systems*. AI MAGAZINE, Fall 2013, pp. 42—54. Online la <https://www.aaai.org/ojs/index.php/aimagazine/article/view/2485>
- Zhao Yan, Nan Duan, Peng Chen, Ming Zhou, Jianshe Zhou and Zhoujun Li. (2017). *Building Task-Oriented Dialogue Systems for Online Shopping*. In Proceedings of the Thirty-First AAAI Conference on Artificial Intelligence (AAAI-17).
- Qianlong Liu, Zhongyu Wei, Baolin Peng, Xiangying Dai, Huaixiao Tou, Ting Chen, Xuanjing Huang, Kam-fai Wong. (2018). *Task-oriented Dialogue System for Automatic Diagnosis*. In Proceedings of the 56th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (Volume 2: Short Papers), ACL 2018, July 2018, Melbourne, Australia, pp. 201—207.
- Vasile Păiș, Dan Tufiș. Computing distributed representations of words using the CoRoLa corpus. In Proceedings of the Romanian Academy, series A, pp. 403-410, 2018
- Verginica Barbu Mititelu, Dan Tufiș, Elena Irimia: The Reference Corpus of the Contemporary Romanian Language (CoRoLa), Miyazaki, Japan, LREC 2018, pp. 1178-1185, ISBN 979-10-95546-00-9
- Sonia Pipa, Tiberiu Boros: A Recurrent Neural Networks Approach for Keyword Spotting Applied on Romanian Language. In Proceedings of the 12th International Conference "Linguistic Resources and Tools for Processing of the Romanian Language", 27-29 October, 2016, Romania. „Al. I. Cuza” University Publishing House, pp. 111-119, ISSN 1843-911X.

Dan Tufiş, and Verginica Barbu Mititelu. The Lexical Ontology for Romanian. In Nuria Gala, Reinhard Rapp, Gemma Bel-Enguix (eds) *Recent Advances in Language Production, Cognition and the Lexicon*, Springer, vol. 14, 2014, pp. 491-504